

DE SCHOELJE VAN HET SCHENDBLAD

BOEKJES OPEN OVER DE JOURNALIST IZAAK JACOB LION
(1821-1873)

‘Sedert enige jaren ben ik, in een deel onzer periodieke pers, een voorwerp van schier dagelijksche beoordeling, en de strijd tegen beginselen, die ik verdedig, is ontaard in een strijd tegen mijn persoon. Zoo mijn naam als publicist door het gansche vaderland bekend is: ik heb het waarschijnlijk te danken veel meer aan de aanvallen mijner tegenstanders, dan aan het weinige dat ik wellicht in het belang der publieke zaak heb mogen verrichten.’

(Iz. J. Lion, 1865)¹

In de bijna vier eeuwen van haar bestaan heeft de Nederlandse pers duizenden journalisten versleten. Van enkele tientallen weten we inmiddels veel, van enkele honderden een beetje en van de rest weinig of niets. Ook niet van velen die in hun tijd de kanjers en kopstukken waren. Hun namen en hun verdiensten waren, tot ver in de 19e eeuw aan slechts weinige tijdgenoten bekend, de lezers niet op de laatste plaats. Die anonimiteit gold niet voor de journalist Izaak Jacob Lion. Tussen 1853 en 1873, was hij, met naam en toenaam bij velen bekend, de meest verguisde journalist van zijn tijd, door zijn liberale tegenstanders gehaat, gevreesd en bestreden, door zijn conservatieve companen gekoesterd, verdedigd en beloond.

Beruchte en beroemde voorgangers als Jacob Campo Weijerman, Pieter 't Hoen, Wybo Fijnje, graaf Libry-Bagnano, Henri Box, Jean Wibmer, Eillert Meeter en Adriaan van Bevervoorde c.s. hebben in hun tijd ook heel wat voor hun kiezen gekregen, van opponenten en van overheden, tot en met vervolging en gevangenisstraf toe. In de eerste helft van de twintigste eeuw waren *Telegraaf*-hoofdredacteur Schröder en eigenaar Holdert heftig in opspraak. Tussen 1945 en 1950 zijn ruim 750 journalisten en krantenuitgevers door de Commissie voor de Perszuivering voor maximaal twintig jaar uit het persvak gezet. En vanaf de jaren 1960 is Willem Oltmans decennialang de voet dwars gezet.

Uitzondering was Lion dus niet, uitzonderlijk wél. De aanvallen op zijn persoon en handelen beslaan een periode van zowat twintig jaar. Nagenoeg al die

CONTRA-OPTOCHT DER ZWARTE INTERNATIONALE,
op 1 April 1872. *)

Verklaring van den optocht:

1. Groep van Zwarte Internationalen. 2. De heeren Alberdingk Thijm en Nuyens. 3. De heer Schimmelpenninck, dragende de Eikenkroon van Dr. Nuyens. 4. Allegorische wagen, voorstellende Neêrlands Volksgeluk onder de regeering van den Spaanschen koning. (Op den wagen ziet men de attributen van volksgeluk: pijnbank, galg, schavot en brandstapel). De paarden worden gemend door Iz. J. Lion, apostolisch protonotarius. 5. Alva en de Vargas. 6. Monniken. 7. Balthasar Gerardts, gedragen door vier redacteurs van *de Tijd*. 8. Groep van Zwarte Internationalen.

*) Tegenhanger van den voorgenomen optocht in den Briel. Waar de contra-optocht zal plaats hebben, is nog niet bekend. De luitenant-adjutant Keyzer heeft ons geholpen om het programma machtig te worden, dat een onzer teekenaars in plaat heeft gebracht.

Persiflage op de feestelijkheden rond de viering van driehonderd jaar ontzetting van Den Briel. Tekenend is dat in de optocht alleen maar 'papen en paapsen' en conservatieven figureren. De protestanten, daarvoor ook geruime tijd coalitiegenoten van de conservatieven, hadden toen definitief afgehaakt, op weg naar organisatie in eigen kring. Tekenaar: J.M. Schmidt Crans. Bron: Uilenspiegel, 1872, nr. 38, p. 152.

jaren is hij aan de kaak gesteld in het radicale weekblad *Asmodée*. Tussen 1870 en 1873 publiceerde het satirische weekblad *Uilenspiegel* wel veertig spotprenten met en over hem, een score die geen enkele andere journalist benadert. Uitzonderlijk is voorts dat Lion ook werd bedacht met vijfhonderd bladzijden feiten en onthullingen van zijn meest fanatieke opponent Nemo, pseudoniem van NRC-redacteur Louis Henri Beerstecher. Uitzonderlijk is ook dat Lion het zijn opponenten makkelijk heeft gemaakt. Vanaf 1855 timmerde hij aan de weg in brochures waarin hij zijn doen en laten rechtvaardigde. En in 1865 publiceerde hij, net 43, een autobiografisch verdedigingsschrift van driehonderd bladzijden onder de bescheiden titel *Mijn staatkundig leven*.²

De vraag is niet of Lion een luis in de pels was, die twintig jaar lang is uitgemaakt voor broodschrijver, kameleon, renegaat, Judas en schoelje. Wel: waarom stond hij zó lang en zó heftig in zovél verdomboekjes? Was hij kop-van-jut van politieke strijd, jalousie de métier en antisemitisme? Geldzuchtige opportunist, miskend genie? Ruziemaker met lange tenen, prototype van de categorie ‘homines obscuri et ignoti’³ of een kleine joodse krabbelaar die na twintig jaar sappelen en zoeken toch nog zijn kansen greep? Of dat allemaal?

In dit artikel worden boekjes over Lion open gedaan. Boekjes met feiten, boekje van Lion zelf en boekjes van zijn opponenten.⁴ Tot ca 1860 vormt Lions loopbaan het kompas, daarna vooral de bladen *Asmodée* en *Uilenspiegel*, met Beerstecher als trait d’union.

Vijftien jaar kleine krabbelaar

‘Dagblad. In plaats van hanengevechten, hebben wij dagbladen, waarin arme duivels, die men daarvoor de kost geeft, elkander den goeden naam verscheuren, terwijl de philisters vrolijk uitroepen: “Zie! dat is eerst een haan! Dezen ginds dáár zwelt de kam! Die heeft een scherpe snavel! Het jonge haantje moet zijne pennen eerst uitschrijven; men moet het aan-sporen, enz!”

(Iz. J. Lion, 1845)⁵

Toen Lion, begin 1845, dit lemma publiceerde, had hij nog geen letter in een krant geschreven en er zeker geen notie van dat hij vele jaren zelf de meest gepikte haan zou worden. Wel had hij een stuk of tien letterkundige werkjes en vertalingen op zijn naam staan. Aardige score voor een 23-jarige, maar de letteren zouden niet zijn stiel worden. Twintig jaar later schreef hij, met een voor zijn doen toen zeer ongebruikelijke bescheidenheid:

‘Onder die eerste lettervruchten zijn er velen, die ik met het oog op hare waarde, gaarne ... terugkocht. Eene gedachte troost mij, namelijk: dat de kruidenier reeds voorlang aan die onrijpe papieren kinderen regt zal hebben laten wedervaren’.⁶

Izaak Lion zag het levenslicht op 17 december 1821 in Amersfoort, waar zijn vader voor vrouw en zes kinderen de bescheiden kost verdiende als Joods godsdienstonderwijzer en schoolhouder. Na een mislukt intermezzo in Amsterdam verkaste het gezin in 1832 naar Leeuwarden, maar ook daar oogstte Jacob Lion als schoolhouder meer respect dan inkomsten.

Onderwijs kreeg Isaak vooral van zijn vader, maar in 1835-1837 was hij ook twee semesters leerling aan het gymnasium. Waarschijnlijk boterde het toen al niet tussen vader en zoon. Blijkens de volkstelling van 1839 woonde Izaak, amper zeventien, toen al niet meer thuis.

Een karakteristieke prent van Schmidt Crans in Uilenspiegel van 18 mei 1872. Van links naar rechts zien we de conservatieve coryfeeën Van Kuyk, Heemskerk Azn, Nierstrasz, graaf Schimmelpenninck en Wintgens. Lion roert als vanouds de grote trom.
Bron: Uilenspiegel, 18 mei 1872

Aan de schamele kost kwam Izaak die eerste jaren als tandmeester, huisonderwijzer, hulpje in de kermistent van het toneelgezelschap Hartlooper en vanaf medio 1844 in Amsterdam, als requisiteur, souffleur en vertaler bij de fameuze Salon des Variétés van Boas en Judels. Daarnaast zocht hij inkomsten uit vertaalwerk.⁷ En hij schroomde ook toen al niet regelmatig een beroep te doen op de goedgeefsheid van leden van het Koninklijk Huis.⁸

Het toneel werd ook niet zijn stiel. Eind 1845 raakte Lion in contact met mr. Louis Keijzer, de hoofdredacteur van het *Algemeen Handelsblad*, die wel iets in hem zag. Er was geen vacature, maar die ontstond in maart 1846 door het overlijden van redacteur W.J. Olivier. Lion kreeg een aanstelling als vertaler van buitenlands nieuws en als beginneling van 24 zal hij heel wat minder hebben verdiend dan de veertienhonderd gulden per jaar van de doorgewinterde Olivier.⁹

Op de kleine redactie waren de vooruitzichten op verbetering gering. Na een paar jaar begon Lion, inmiddels getrouwd, naar iets lucratievers uit te kijken. Dat diende zich in 1849 aan bij de nieuwe Stenografische Dienst van de Staten-Generaal, waar een salaris van zestienhonderd gulden in het vooruitzicht was gesteld. Met medewerking van het *Handelsblad* volgde hij in Den Haag een opleiding tot stenograaf, met wederom armoe als troef. Want hij moest opdraaien voor het onderhoud van vrouw en zoon in Amsterdam, de kosten van een vervanger bij de krant en zijn eigen kostje in Den Haag. Hij kreeg de stenografie snel onder de knie, maar toen puntje bij paaltje kwam, kregen de stenografen eind 1849 een aanstelling zonder bezoldiging en vervolgens een tijdelijke. Toen er medio 1852 sprake was van vaste aanstellingen, stond Lion echter niet op het lijstje, naar later bleek omdat hij in zijn contacten

met kranten al te vrijmoedig omging met informatie die hem als stenograaf ter kennis kwam.¹⁰ Hij nam ‘verbolgen’ ontslag en leek, inmiddels dertig jaar, weer terug bij af.

Die beginnersbaantjes bleven toen onopgemerkt, maar later zijn ze hem veelvuldig en smalend nagedragen. ‘Kiezentrekker’, ‘hulpje van Hartlooper’, ‘kaarsensnuit van Judels’, ‘klerk bij het Handelsblad’ en dat hij een affaire had met de dochter van Hartlooper en niet aanwezig was bij zijn vaders begrafenis. Allemaal waar, maar weinig relevant voor zijn latere activiteiten en de oordelen daarover. Dat er frequent aan werd gerefereerd is niet anders te zien dan als magere pogingen te ‘bewijzen’ dat Lion van jongs af aan al geen knip voor de neus waard was.

Drie kranten, vier broodheren en vijf kleuren in zes jaar

‘Liberale dagbladen en correspondentieën, gedurende en na het eerste Ministerie Thorbecke, waaronder *De Grondwet*
 Inleiding tot een ultra-radicaal dagblad met jhr. Salvador, bij wijze van verklaring van beginselen
 Oude *Rotterdamsche Courant*-artikelen, met keurig koloniaal dualisme en triste-milieu-politiek
 Nieuwsblad van 's-Gravenhage in zijn meest Fakkkelgezind en tweedragtzaaiend tijdperk.’¹¹

Tussen 1853 en 1859 hielp Lion drie kranten van de wieg het graf in, diende hij met zijn pen vier politieke voormannen en verschoot hij vijf keer van kleur. Daarmee vestigde hij zijn reputatie als kameleon, die hem de rest van zijn leven is nagedragen.

In de ruim twee jaar dat Lion Kamerstenograaf was, had hij een omvangrijk netwerk opgebouwd onder Kamerleden en ministers, die hij beroepshalve van nabij kende en zij hem.¹² Door ontslag te nemen had hij zijn schepen niet achter zich verbrand en aanbiedingen lieten dan ook niet lang op zich wachten. Het liberale Kamerlid W. baron van Hoëvell bezorgde hem het redacteurschap van zijn *Tijdschrift voor Nederlandsch-Indië*.¹³ Kort daarna werd hij ook aangetrokken voor het liberale (partij)dagblad *De Grondwet*, waarvan het eerste nummer verscheen op 26 april 1853. Onder de vleugels van die patroons, met de grote Thorbecke op de achtergrond, leek Lion niets een carrière bij de liberalen in de weg te staan.

Er werd geen ruchtbaarheid aan gegeven dat *De Grondwet* van de Thorbecke was, maar Haagse insiders wisten dat uiteraard wel. Publiekelijk werd het pas begin 1854 aan de grote klok gehangen in het blad *De Klok*.¹⁴ Er werden namen genoemd en Lion boekte zijn eerste (nog milde) publieke beoordeling:

‘Dat [Lion] is alzoo de man, onder wiens onmiddellijke toezigt en hoede de *Grondwet* der heren van Hoëvell en de Fremery c.s. is gesteld, die hoofdartikelen schrijft als de club er geen heeft, en, als er geen ingezonden stukken zijn, die maakt en aan zich zelve adresseert.’¹⁵

Lion had er op gerekend dat *De Grondwet* hem een aardige cent zou opleveren als de krant een succes werd. Maar het pakte anders uit. Het aantal abonnees liep terug en Van Hoëvell c.s. moesten er constant geld bij leggen. Medio 1855 moest de riem nog strakker aangehaald en hield Lion het voor gezien. Hij nam ontslag en per 1 oktober 1855 stopte *De Grondwet*.

Een paar maanden later lichtte hij dat als volgt toe:

‘Ik kwam dus door ondervinding, door onderrigt, door eigen studie, door mijn eigen gevoel, tot eene wijziging van overtuiging. Zij bestaat daarin, dat ik ben teruggekeerd tot het standpunt, waarop ik stond vóór de uitgave van het dagblad “de Grondwet”, voordat ik, met zoveelen anderen, door de omstandigheden mij had laten wegslepen.’¹⁶

Maar die dwaling was niet de enige reden: per saldo ging het om de centen. Nu is er weinig mis mee dat Lion ontslag nam uit een baan die hem te weinig opleverde en er is ook weinig tegen in te brengen dat hij dat pas deed toen hij een andere baan had die meer opleverde.¹⁷ Maar het was niet zomaar een andere baan: Lion liep binnen twee weken over van de liberale oppositie naar het conservatieve kamp van het kabinet-Van Hall-Donker Curtius. Dat had sterk behoefte aan een eigen krant en de teloorgang van *De Grondwet* kwam goed uit. De oppositie raakte per 30 september haar krant kwijt en een dag later verscheen Van Hall's *De Constitutioneel*, met Lion als redacteur. De details lagen gelijk op straat. Al op 10 oktober 1855 meldde *Asmodée*:

‘Nadat men overeengekomen was het blad [*de 's-Gravenhaagsche Nieuwsbode*] geene subsidie te verleen, moet men in de ministerraad tot het besluit gekomen zijn een ministerieel orgaan [*De Constitutioneel*] op privé-kosten in de wereld te brengen, en men verzekert hier vrij algemeen dat tot dit einde de Israëliet Iz. Lion omgekocht werd. ... Dat blad [*De Grondwet*] nu heeft hij het voetje geligt met den drukker Susan, die zeker ook wel van de potjes getrokken zal hebben; ten grave ging de geduchte ministeriële en Groeniaansche antagonist, en dezelfde man die zoolang de tegenstander der regering was, doopt thans zijne pen in inkt, welke betaald wordt door hen, die hij vroeger met smaad overlaadde, om hen nu met die inkt hulde te brengen en te verdedigen.’¹⁸

En een week later:

‘De patronen van den *Constitutioneel* zijn de *Oude Dirk* en de heer van Hall. Vroeger had de redacteur van de *Grondwet*, die thans redacteur van den *Constitutioneel* is, over de Minister van Buitenlandsche Zaken sprekende, veelal de gewoonte hem *Grijze Floris* te noemen. 't Is waarschijnlijk deze ovatie,

vroeger gebragt, welke thans beloond wordt met eene jaarlijksche bezoldiging of schadeloosstelling van DRIE DUIZEND VIJF HONDERD GULDEN.¹⁹

Van begin af aan boterde het niet tussen Lion en Van Hall en diens tussenpersoon Isaac Belinfante. Van Hall wilde niet zonder meer in zee met een overloper en eiste een intern rapport over diens voormalige broodheren. Lion traineerde, maar kwam uiteindelijk toch met iets over de brug. Dat was echter niet naar genoegen van Van Hall, die daarvoor maar een deel van de in het vooruitzicht gestelde tweeduizend gulden wilde betalen. Lion had dat bedrag echter al gespendeerd en om aan zijn schuldeisers te ontsnappen nam hij eind december 1855 de wijk naar Londen. Het avontuur met *De Constitutioneel* had nog geen drie maanden geduurd. In een poging weer in het gevlei te komen bij de liberalen, schreef hij een relaas over zijn escapade met *De Constitutioneel*, Van Hall en Belinfante. Woordbreuk, chantage en bedrog, daar kwam het op neer, met Lion uitsluitend als misleid slachtoffer.²⁰

Na een half jaar kommer en kwel in Londen zat er niet veel anders op dan het maar weer in Nederland te proberen. Bij de Thorbeckeanen en de Hallianen kon hij uiteraard niet meer terecht. Dus zocht hij het in een heel andere richting: bij de uitgever van het 'onthullings'weekblad *Asmodée*, A.H. van Gorcum. Die had plannen voor een volksblad, met Lion als hoofdredacteur en de abonnees als aandeelhouders. Dat lukte niet en dus zocht hij een financier, die hij meende te vinden in de Haarlemse 'amateur'politicus jhr. Mozes Salvador. Die had geld en radicale opvattingen, maar hij was ook een notoir querulant.

Dat waren Van Gorcum en Lion ook, dus het werd niets met die drie. Van Gorcum ging zijn eigen weg²¹ en Lion en Salvador startten, na veel getouwtrek, in december 1856 vanuit Haarlem met *De Grondwet. Nieuwe Haarlemsche Courant*.²² Salvador had zich borg gesteld voor Lions oude schulden zodat die uit Londen kon terugkeren, maar deze maakte snel nieuwe schulden, op rekening van Salvador. De heren gingen elkaar daarover te lijf in advertenties in de *Oprechte Haarlemsche Courant*. Bovendien weigerde Lion op te treden als Salvadors factotum en

Van links naar rechts de conservatieve politici Heemskerk Azn., (Lion), Rochussen en Van Hall, met in de hand de krant waarvoor ze Lion hadden ingehuurd. Tekenaar: J.M. Schmidt Crans. Bron: Uilenspiegel, 1872, nr. 10

dulde hij ook niet diens inmenging in redactiezaken. In april 1857, na amper vier maanden, spatte de vechtccombine uit elkaar. *De Grondwet* werd gestaakt. Lion was voor de zoveelste keer terug bij af en nu had hij wel alle schepen achter zich verbrand.

Vanaf half 1857 is het enkele jaren relatief stil rond Lion, maar hij bleef wel aan de weg timmeren, onder het pseudoniem Philalethes.²³ Die onderduik had twee redenen. Hij was, weer teruggekeerd naar den Haag, een correspondentiebureau voor dagbladen begonnen, dat niet gebaat was bij publieke ophef. In 1858, nadat zijn persbureau een stille dood was gestorven omdat Lion vanwege zijn reputatie geen voet aan de grond kreeg, wist hij zijn pen te verhuren aan de conservatieve Minister van Koloniën J.J. Rochussen, die al helemaal geen belang had bij publiciteit rond zijn ghostwriter. Rochussen bezorgde hem ook een correspondentschap bij de *Rotterdamsche Courant*. In 1859 werd Lion door zijn conservatieve patroons ook belast met de redactie van de *'s-Gravenhaagsche Nieuwsbode* en *De Indiër*, waarvan hij tevens tot eigenaar werd gebombardeerd.²⁴ In 1861 werden beide bladen samengevoegd tot het *Nieuw Dagblad van 's-Gravenhage*. In 1864 volgde de overname van het *Dagblad van Zuidholland en 's-Gravenhage* (in de wandeling: *Het Dagblad*) dat onder Lions professionele en innoverende hoofdredactie dé toonaangevende spreekbuis van de conservatieven werd.²⁵

In 1859 was Lion terug in het conservatieve kamp, dat hij tot zijn overlijden in 1873 zou dienen. Na twintig jaar sappelen, zoeken en draaien, had hij uiteindelijk zijn bestemming gevonden, maar niet het rustige genot daarvan. Want juist daarna kreeg hij de volle laag over zich heen: eerst van *Asmodée* en Beerstecher en vanaf 1870 ook van *Uilenspiegel*.

Afgekraakt in *Asmodée*

'Gij zult mij misschien niet herkennen, omdat ik er thans uitzie als een heer – met een mooie jas en een glimmende hoed en verlakte bottines en omdat geen heir van schuldeisers mij opdrijft als een gejaagd hert; maar toch: ik ben het in eigen persoon, ik.... Lion, de gewezen kiezentrekker, de vroeger explicateur van Hartlooper, de toneelmeester bij Boas en Judels, de weggejaagde medewerker aan de Nieuwe Rotterdammer, Handelsblad, het Handels- en Effectenblad enz enz. waarop ik later dagelijksch schold.'²⁶

De historicus die zich – liever vandaag dan morgen – zet aan een studie over het weekblad *Asmodée* zal zich, bij gebrek aan archivalia en literatuur, vooral moeten richten op de kleine zestig jaargangen die er tussen 1854 en 1911 zijn verschenen.²⁷ Ik heb de eerste twintig jaar doorgenomen, op zoek naar Lion, en heb daarvan de stellige indruk overgehouden dat *Asmodée* voor de geschiedschrijving van de tweede helft van de negentiende eeuw een *Fundgrube* is voor talloze

details uit politieke, journalistieke, koninklijke en andere binnenkamertjes. En, afgaande op de details over Lion, die elders geverifieerd konden worden, ziet het ernaar uit dat de informatie in *Asmodée* alleszins kan worden aangemerkt als betrouwbaar en derhalve om die reden terecht door menig tijdgenoot werd gevreesd.

De eerste vermelding van Lion in *Asmodée* dateert, zoals we zagen, van oktober 1855, toen hij overliep naar Van Hall. Die onthulling was geheel in lijn met de ‘beginselverklaring’ van oprichter Jan de Vries in het eerste nummer van 3 mei 1854:

‘Wij geven geen programma omdat wij niet willen handelen zoo als sommige ministers doen. En wij zijn niet ministerieel, zo lang ten minste het ministerie van Hall c.s. aan het bewind is.’

Hij voegde daar aan toe dat er niet gewroet zou worden in privé-zaken en dat niet zou worden geschreven uit eigen- of partijbelang. De Vries heeft die beginselen nauwelijks kunnen uitdragen: hij overleed in oktober 1855, 37 jaar oud. Zijn opvolgers, H.G. Mulder (slechts een paar maanden) en vervolgens A.H. van Gorcum (pseudoniem: Mulder 11) tot begin 1865 en daarna mr. A.A.T. Visscher (pseudoniem mr. A. van Brussel), hadden zo hun eigen agenda’s. In latere jaren dook *Asmodée* wel degelijk ook in het privéleven van kleinere en grotere kopstukken, inclusief leden van het Koninklijk Huis (met name Willem 111, prinses Marianne en kroonprins Willem, opgevoerd als ‘Piet van Oyen’).

Van Gorcum vocht in *Asmodée* ook zijn privévetes uit. Zo was hij er tussen december 1856 en april 1857 als de kippen bij om de ruzies tussen Lion en Salvador en de déconfiture van hun Haarlemse *Grondwet* – aangeduid als de *Moniteur Salvador* – in het licht te stellen. Met beide heren had hij wel een paar appeltjes te schillen en dat deed hij dan ook, vast tot genoegen van de lezers en vooral van Lions opponenten, die het zoveelste bewijs kregen aangereikt van diens onbetrouwbaarheid.

Van meer belang is echter dat we Lion daarna, tot begin 1860, maar sporadisch in de kolommen van *Asmodée* tegenkomen. Tot in de tweede helft van 1858 kan dat verklaard worden uit het feit dat hij toen zelf correspondent van het blad was, gespecialiseerd in onthullingen uit Haagse (hof)kringen. Van Gorcum had er uiteraard geen belang bij zijn eigen correspondent aan de kaak te stellen en daarvoor bestond ook overigens weinig aanleiding, want Lion was toen vooral druk bezig met zijn correspondentiebureau.

Maar vanaf de tweede helft van 1858 was er wel degelijk weer aanleiding voor onthullingen over Lion die, na zijn escapade met Salvador wederom van kleur was verschoten door zijn pen in dienst te stellen van minister Rochussen. Daarnaast schreef hij onder het pseudoniem Philaethes. Ongetwijfeld zal het goed geïnformeerde *Asmodée* daarvan al gelijk lucht hebben gekregen, maar kwam er pas in januari 1860 mee naar buiten.

‘Wat mij, en velen met mij verwondert, is, dat Asmodée reeds zoo dikwerf gesproken heeft over Philalethes, den factotum van den Minister van Kolonien, zonder nog aan zijne lezers te zeggen wie dan eigenlijk die Philalethes is. Hier, in Den Haag, is dit een geheim dat iedereen kent, maar zeker zal men in de provincien weinig bevroeden, dat de heer Rochussen den heer Iz. J. Lion als mentor en voorvechter in zijn dienst genomen heeft, en dat hij, Rochussen, sedert zelf het kleed heeft aangetrokken, zoolang reeds door Lion gedragen, namelijk de wijde mantel der inconsequentie....

Ziedaar opmerkingen die men hier maakt en vragen die men doet, terwijl men den heer Rochussen meer beklagt dan laakt dewijl men voorziet, dat hij het slagtoffer zal worden van zijn zwakheid en van den speculatiegeest des heeren Iz. J. Lion’.²⁸

Waarom zolang gewacht met die onthulling? De verklaring is waarschijnlijk de volgende. In de jaren 1840 had Van Gorcum van Willem II regelmatig periodieke toelagen gekregen om zijn pen tot zwijgen te brengen. Met diens overlijden in maart 1849 eindigden de betalingen abrupt. Willems nalatenschap was chaotisch en de afwikkeling zou vele jaren vergen. Van Gorcum meende ‘rechten’ te hebben en ondernam, met andere ‘erfgenamen’ acties, waarbij Rochussen wel eens bemiddelend was opgetreden. Uiteindelijk vingen zij bot, maar Van Gorcum zag kennelijk een nieuwe kans, toen Rochussen in 1858 minister werd. Om zijn doel te bereiken nam hij zijn toevlucht tot middelen die moeilijk anders dan als (pogingen tot) chantage kunnen worden gekwalificeerd. In januari 1859 confronteerde hij Lion met compromitterende artikelen over leden van het Koninklijke Huis en Rochussen die Lion als Haags correspondent voor *Asmodée* had geschreven. Die artikelen waren door Van Gorcum niet geplaatst, niet uit piëteit maar vanwege de gerede kans op vervolging wegens smaad en belediging. Van Gorcum meende dat Rochussen er wel iets voor zou overhebben te voorkomen dat die feiten alsnog bekend zouden raken.

In zijn uiterst discutabele lezing van het gebeuren doet Lion het voorkomen alsof hij door Van Gorcum alleen werd geprest diens belangen bij Rochussen te bepleiten.²⁹ Voor mij staat wel vast dat Van Gorcum er niets in zag de machtige Rochussen het vuur na aan de schenen te leggen maar dat hij Lion zelf heeft gechanteerd. Mogelijk is die begin 1859 al met een bedrag over de brug gekomen; mogelijk heeft hij de zaak een jaar lang weten te traineren. Hoe dan ook, in januari 1860 trok Van Gorcum opnieuw aan de bel: voor duizend gulden was de zaak definitief te regelen. Lions positie was nu aanmerkelijk sterker en hij kon het zich permitteren, gesteund door Rochussen c.s., zijn poot stijf te houden.

Begin maart 1860 ging Van Gorcum in *Asmodée* tot de tegenaanval over. Onthuld werd dat Lion de redacteur was van de *'s-Gravenhaagsche Nieuwsbode* en de ‘liverei van den heer Rochussen’ droeg, maar dat was al bekend. Veel venijniger was het slot van dat berichtje:

Onbekende tekenaar: Lion, overigens als 'leeuw' in een pantervel, afgebeeld in de Almanak Asmodée. Voor deze prent had Asmodée op slinkse wijze een portret van Lion weten te bemachtigen. Aangenomen mag worden dat hij hier goed gelijkend is afgebeeld. Bron: Almanak Asmodée, 1864

‘Daarom zouden wij wel eens willen weten, welke les men zou moeten voorlezen aan een schrijver, die, onder andere curieuse berigten, welke hij aan eene Courant in Utopië toezond, ook dit toevoegde, dat een minister de portefeuille had erlangd, omdat hij de maquereau van zijn koning was geweest.’³⁰

Voor de lezer van anno 2003 is dat ongetwijfeld geheimtaal, voor de lezers van *Asmodée* was het wel duidelijk dat werd gerefereerd aan het gerucht, zo niet publieke geheim dat Rochussen in maart 1858 de post van Minister van Koloniën kreeg uit dank voor zijn rol in de affaire van Willem III met mademoiselle Charlier. En de bedoelde schrijver was uiteraard Lion, die toen nog niet de livrei van Rochussen droeg.

Twee weken later werd gemeld dat Lion medewerker van *Asmodée* was geweest.

‘Dat is teveel van iemand, die vroeger opperhof-geheimcorrespondent was in dienst van zijne helse Majesteit Asmodée ... Onze medewerker Lion houde zich dus voor gewaarschuwd’.³¹

En een maand later:

‘De heer Philaethes-Lion berigt in de Nieuwsbode van heden (Woensdag): Z.M. de Koning zal zich morgen voor eenige tijd naar het Loo begeven. Vroeger werd door Lion, als Correspondent van Asmodée aan ons berigt: Mlle Charlier heeft equipage, 4 paarden, 3 mannelijke bedienden, 2 meiden en een femme de Chambre. Men zegt dat ze de volgende week wegens redenen van gezondheid in de gezonde omstreken van ’t Loo gaat logeren..... Als die Dame, welke actrice was, alvorens een hofstaat te voeren, zich nog in de

omstreken van 't Loo bevindt, zou er wel eens een dramatische soirée op het koninklijk lustslot kunnen gegeven worden.... Niet waar, Isidoor?'³²

Als het nu alleen bij onthullingen en beschuldigingen in *Asmodée* was gebleven die door niemand serieus werden genomen, had Lion zich er van af kunnen maken door ze geheel te negeren of ze af te doen als hetzen van een leugenachtig sensatieblad en een uitgever met een kwalijke reputatie en persoonlijke rancunes. Maar ook andere kranten doken er gretig op. Zo meldde het *Algemeen Handelsblad* op 3 juli 1860:

'Naar aanleiding van de onbeschaamde personaliteiten en beleedigende uitdrukkingen, welke de *'s-Gravenhaagsche Nieuwsbode* zich herhaaldelijk jegens ons veroorlooft, zij eens en voor altijd gezegd, dat wij het beneden ons achten de aanvallen te beantwoorden van iemand, die dezer dagen herhaaldelijk is aangewezen als *de vroegere medewerker, penvoerder en geheim-correspondent van Asmodée*. Wij gunnen den *Nieuwsbode* zulk eene pen en der reactie zulk een kampioen. Aanrandingen van zoodanig allooi kunnen niemand deren.'³³

Dat kon Lion niet op zich laten zitten, nota bene van de krant waarvoor hij zelf drie jaar gewerkt had. In de *'s-Gravenhaagsche Nieuwsbode* van 6 juli 1860 publiceerde hij een 'Zelfverdediging', waarvan de hoofdstrekking was:

'De aangevallen schrijver schijnt voor eenigen van hen, die zich noemen liberalen, maar eigenlijk zijn tyrannen voor andersdenkenden, te zijn de meest gevaarlijke tegenstander in het Vaderland. Hij kent ze, hunnen beginselen, hunne bedoelingen, hunnen middelen van werken, hunne sluipwegen...Hij heeft eenmaal behoort tot die partij... [maar] de oogen zijn hem geopend en nu bestrijdt hij datgene wat, naar zijn oordeel, ten verderve leidt van het moederland en koloniën...

Tevergeefs weigeren de bladen, die zich liberaal noemen, de verdediging op te nemen van den verguisde; trouwens het behoort tot het stelsel, om alle repliek te smoren, en zelfs de achtenswaardigste mannen zijn daarvan herhaaldelijk de slagoffers geweest'

Deze oorlogsverklaringen luidden een offensief van dertien jaar in, nagenoeg wekelijks in het blad en een aantal keren ook in de almanak van *Asmodée*. Honderden projectielen werden op Lion afgevuurd, meestal grotere en kleinere stukjes in het mengelwerk, maar ook in de vorm van gefingeerde ingezonden brieven, hekeldichten, stekelige versjes (in het Frans) en een enkele keer in een spotprent.

Op de keper beschouwd werden er weinig echt nieuwe feiten of onthullingen over Lion aan de toch al niet geringe reeks toegevoegd. De politieke actualiteit werd op de voet gevolgd en Lions aandeel daarin werd stelselmatig aan de kaak gesteld, maar per saldo kwamen de aantijgingen toch veelal neer op herhalingen

Deze prent (tekenaar onbekend) is door *Asmodée* in 1864 vier keer gebruikt. In deze versie op het voorblad van de brochure 'De Heer Jan Jacob Rochussen en zijn factotum bij de verkiezingen te Amsterdam op 3 november 1864' en, ietsje anders, in de artikelenserie 'Politiek beestenspel van Yzaäkkio Jacobio Lionnetjelief in *Asmodée*, mei/juni 1864. Bron: 'De Heer Jan Jacob Rochussen', 1864

van of variaties op eerdere zetten. Toonzetting en kwalificaties werden door de jaren heen echter aanmerkelijk scherper. In het begin werd Lion nog wel 'Onze vriend Lion' of 'de redacteur van .....' genoemd. Vervolgens was geruime tijd het etiket 'Isidoor de Irokees' in zwang, een kwalificatie die vast ook door tijdgenoten niet geplaatst kon worden.³⁴ Maar vanaf eind 1863 werd hij steeds vaker aangeduid als 'Judas Lion', 'renegaat' en 'schoolje' en zijn krant als *Het Schendblad*.

Een kleine bloemlezing ter illustratie.

In *Asmodée* van 2 april 1862 treffen we het hekeldicht 'Het Lied van Irocesius Lion' aan, met als laatste van de elf strofen:

'Die mij g'loven, dat zijn dwazen;
Mij vertrouwen doet geen ziel;
En die zuchten bij mijn razen,
Weten niet hoe diep ik viel.
Lustig voor en lustig na –
Ubi bene – ibi patria'

Onder het kopje 'De renegaat veroordeelt zich zelve' in *Asmodée* van 22.10.1863: '...Zij bevatten een doodvonnis, maar dat vonnis is ook de onverbiddelijke veroordeeling van Lion de Irocees, de veroordeeling van een renegaat bij uitnemendheid...'

Op 31 december 1863 werd het hekeldicht ‘Een modern courantier’ overgenomen uit de Leidse studenten Almanak voor 1863, met onder meer de volgende strofe:

‘De geldmannen namen als scheldman mij aan
 Ik kreeg toen, hoe aardig! een eigen orgaan
 Ik kreeg een principe, en wat ik voorheen
 Het volk had genoemd, heette nu ‘het gemeen’
 Ik werd, ’t is om tranen te lagchen, als ’k schreef
 Nog groener dan Groen, schoon ik Jood altijd bleef,
 ’k Heb zalvend de god’lijke rechten geroemd...
 Nog werd ik, God help’ mij, een schoelje genoemd’

met de toevoeging dat de kwalificatie ‘schoelje’ nog te veel eer was voor deze man. In de Almanak 1864: ‘Het duitenlied van Lion’ met het vers:

‘k Heb, geheel mijn levensdagen, nooit een andren God vereerd;
 Geld slechts deed mijn boezem jagen, geld alléén heb ik begeerd;
 Geld was ’t doeleind van mijn wenschen, geld de drijfveer van mijn daân;
 Eer of achting, lof der menschen, wat gaan mij dingen aan?
 En zoo ’k anders spreken kon, was ik dan een Lion?’

en in het nummer van 23 juni 1864: ‘Een bede van Lion’ met de strofe:

‘Noem dien man dus een verrader
 Noem dien man een apostaat
 Noem dat een verachtlijk wezen
 Noem hem vrij de renegaat!’

Op 28 december 1865 zien we de kopjes ‘Het staatkundig leven van een rampzalige’, naar aanleiding van de publicatie van Lions ‘autobiografie’ en ‘Een nieuwe naam voor Judas Lion’, en in het nummer van 18 oktober 1866: ‘J.I. Lion-Godloochenaar’.

En, tot slot, in de Almanak 1868 wordt ook Lions zoon Jacobus, student rechten in Utrecht, ingezet in ‘Een brief uit Utrecht van ’t kind van den schoelje’:

‘Paatje lief, och wat bedoelje
 Met mijn leven in deez’ stad?
 Ieder noemt mij ook een “schoelje”
 Judskroost, – en nu gevoelje:
 Zeker, dat je dierbaar kind
 Zich hier diep rampzalig vind.’

Vanaf eind 1869/begin 1870 nam de belangstelling van *Asmodée* voor Lion geleidelijk af. Lion was op zijn retour en werd minder interessant; hoofdredacteur Visscher kreeg andere zaken aan zijn hoofd en bovendien werd het anti-Lion-stokje overgenomen door *Uilenspiegel*, zoals we nog zullen zien. Maar eerst Beerstecher.

Berecht door Beerstecher

‘Met publicisten, die hunne wapens uitsluitend zoeken in het arsenaal van den laster, is geen polemieek mogelijk. Om zulke mannen onschadelijk te maken, moet men hen publiek ten toon stellen met het schandebord hunner afschuwelijke antecedenten om den hals. Die taak willen wij op ons nemen ten opzichte van den redacteur van het Nieuw Dagblad van ’s-Gravenhage. Wij zullen die taak vervullen, zonder personeel te zijn, in dien zin namelijk, dat wij het privé, het intieme leven van den man ongemoeid zullen laten. Wij hebben alleen te doen met den publieken persoon, en publieke personen, even als publieke zaken, staan aan de openbare critiek bloot.’

(Nemo, 1862)³⁵

Het overgrote deel van de aanvallen van tijdgenoten op Lion is niet te herleiden tot een concrete ‘Urheber’. Als *De Tijd*, het *Algemeen Handelsblad* of de *Arnhemse Courant* Lion keer op keer een veeg uit de pan gaven, zal dat zeker niet buiten medeweten van de hoofdredacteur zijn geschied, maar of die er zelf ook de aanstichter van was, kan niet met zekerheid worden vastgesteld, zelfs niet bij *Asmodée*. Alleen in het geval van de *NRC* en de *Kamper Courant* is het wel evident dat Beerstecher er de onvermoeide motor van was. Beerstecher was ook nagenoeg de enige die, naast die krantenartikelen – ook op persoonlijke titel – zij het onder het pseudoniem Nemo, boekjes over Lion heeft open gedaan.³⁶

Louis Henri Beerstecher werd op 15 november 1836 in Amsterdam geboren. Al op zeer jonge leeftijd, dertien of net veertien jaar oud, trad hij in 1850 in dienst van het *Algemeen Handelsblad*, waar Lion toen net weg was. Hij zal zijn begonnen als loopjongen van de redactie of iets dergelijks, maar in de vijf jaar bij het *Handelsblad* heeft hij zeker de gelegenheid gehad zich in de journalistiek te bekwamen. Hij zou dat vak meer dan 50 jaar uitoefenen, waarvan 43 jaar bij de *NRC* en bijna even lang als schrijver van de hoofdartikelen in de *Kamper Courant*. Maar anders dan Lion is Beerstecher nagenoeg zijn hele werkzame leven in de schaduw gebleven.

Medio 1856 werd hij door Van Gorcum aangetrokken als hoofdredacteur van diens volksblad *De Standaard des Volks*, waarvoor deze in eerste instantie Lion op het oog had. Voor de tweede maal kruiste het pad van Beerstecher bijna dat van Lion, maar zij hebben elkaar nooit persoonlijk ontmoet of gekend. De uitgave

Lion in een rol die hij in zijn jonge jaren ook speelde als rondtrekkend tandmeester, voor de toneeltent van Hartlooper. Op de bok de conservatieve voorlieden graaf Schimmelpenninck (links) en Heemskerk Azn en door het raampje grijnst graaf Van Zuylen van Nijvelt. De grote trommen worden geroerd door Lions redactie-medewerkers J. Visser (links) en B. Blok.
 Tekening van J.M. Schmidt Crans.
 Bron: Uilenspiegel, 1871, nr. 47

van *De Standaard des Volks* werd eind 1857 om financiële redenen gestaakt, maar of daarmee ook een einde kwam aan Beerstechers relatie met Van Gorcum is niet duidelijk.³⁷ Ik acht niet uitgesloten dat hij Van Gorcum nog enige tijd heeft voorzien van informatie over Lion. Of hij de facto medewerker van *Asmodée* is geweest, zoals Lion stelt, is nog een ontbrekend puzzelstukje. Hij maakt er zelf geen melding van in zijn 'autobiografie', maar daarin ontbreken ook enkele andere publicaties en activiteiten, zoals zijn redacteurschap van *Uilenspiegel*.³⁸

Na 1857 had Beerstecher *Asmodée* niet meer nodig om zijn boodschappen kwijt te kunnen, want vanaf begin 1858 redigeerde hij het blad *De Klok* (niet te verwarren met *De Klok* uit 1854), uitgegeven door zijn oom, en was hij redacteur van het liberale blad *De IJ- en Amstelbode*. Ook van de diensten van Van Gorcum als uitgever heeft hij geen gebruik gemaakt. Vanaf 1861 zijn al zijn publicaties uitgegeven door K. van Hulst in Kampen, die ook de uitgever van de *Kamper Courant* was. Of er sprake was van een abrupte breuk is niet gebleken, maar het ziet er wel naar uit dat Beerstecher zich na 1857, al dan niet geleidelijk, heeft gedistancieerd van de omstreven Van Gorcum.

Het publiek tentoonstellen van de 'afschuwelijke antecedenten' van Lion, dat was de taak die Beerstecher zich gesteld had. Daarin heeft hij veel tijd en energie gestoken, met name in een viertal geschriften, samen vijfhonderd bladzijden, die tussen 1862 en 1866 het licht zagen.

Hij deed dat anoniem of onder het pseudoniem Nemo. Dat lijkt zwak, zowel in relatie tot de ambitie van dat ‘publiek tentoonstellen’ als tot de ongegeneerdheid waarmee Lion zelf onder eigen naam aan de weg timmerde. Het overgrote deel van de lezers zal zeker niet hebben geweten wie zich achter dat pseudoniem verschool, maar voor de ingewijden in de kleine wereldjes van Den Haag en de pers, Lion inclusief, was dat glashelder. Beerstecher maakte zich dan ook geen illusie dat zijn identiteit onbekend was en zou blijven. Zo schreef hij in 1866:

‘Ik geef dit boek uit, met de bijna stellige wetenschap dat die uitgave mij zal blootstellen aan verguizing door een pen, die voor niet terugdeinst. .... Ik dien mijzelf niet, maar de volkszaak. In dezer belang wil ik mijn persoon wel blootstellen aan onaangenaamheden.’³⁹

Voor zover bekend heeft Beerstecher geen last gehad van onaangenaamheden van de kant van Lion. Die zal binnenskamers zeker uit zijn vel zijn gesprongen na kennisname van Beerstechers publicaties, maar hij heeft er nimmer iets tegen ondernomen, niet met de eigen pen en evenmin met andere middelen. Ik kan, na zorgvuldige bestudering van beider geschriften en toetsing aan andere bronnen, daar maar één conclusie uit trekken: Beerstecher sloeg de spijker op tal van punten loepzuiver op de kop en Lion wist dat als geen ander.

Beerstecher ging zeer degelijk te werk, maakte uitvoerig gebruik van citaten uit de kranten waarvan Lion redacteur was geweest en van diens publicaties, stelde onderzoeken in en beschikte daarnaast over een grote hoeveelheid informatie uit de wandelgangen.⁴⁰ Met behulp daarvan was hij ook in staat Lions verdedigingsschrift *Mijn staatkundig leven* op tal van punten te weerleggen, zowel voor wat betreft de gepresenteerde als de ontbrekende ‘feiten’.

Beide geschriften, de ‘Reactionairen’ en de ‘Kanttekeningen’, verschenen in de eerste helft van 1866 en waren door Beerstecher expliciet bedoeld om een rol te spelen bij de Kamerverkiezingen van 1 juni 1866, in casu om, door Lion openbaar aan de kaak te stellen, een slag toe te brengen aan de conservatieven. Daarin is hij niet geslaagd, want na de verkiezingen trad het conservatieve kabinet-Van Zuylen-Heemskerk aan en kwamen Lion c.s., in plaats van op een zijspoor, juist op het regeringspluche terecht. Maar Beerstecher gaf niet op en kwam in 1870 terug, nu als drijvende kracht achter het satirische weekblad *Uilenspiegel*.⁴¹

Uitgetekend in *Uilenspiegel*

‘Hoofdr. (in diep gepeins met groote stappen in zijn kamer op en neer loopende):

Steeds ondank! Ondank is het loon van ’t Dagblad-schrijven

Het kost veel zelfbedwang om steeds bedaard te blijven!

Ik schreef mij vingers lam en brak mijn ruggegraat

Van 't pengekras, wat heeft het zwoegen mij gebaat?
 In andre landen was 'k tot Kamerlid gestegen,
 Neen – tot minister: hier... geen lintje zelfs verkregen!
 Mijn lichaam is vermoord; mijn hersens uitgedoofd,
 En alles vruchteloos, op alles stuit ik 't hoofd!
 Mijn eigen vrienden, die ik bracht op hunnen zetel
 Zij vallen thans mij aan; ondankbaar en vermetel
 Beweren zij, dat ik hen steeds compromitteer
 Beladen mij met smaad, in plaats van roem en eer
 Rampzalig is het lot van gladder Journalisten...'⁴²

Vanaf medio 1868 wordt het enige tijd stiller rond Lion. *Asmodée* blijft doorsputteren maar op andere fronten treedt een relatieve windstilte in. Ook van Lions kant. Na zijn twee brochures over de afschaffing van het dagbladzegel, eind 1868, begin 1869, heeft hij niets meer gepubliceerd.⁴³ Drie gebeurtenissen lijken aan de basis van die windstilte te liggen.

In maart 1868 deed een ereraad van vijf juristen een uitspraak in een conflict tussen Lion en de Leidse uitgever A.W. Sijthoff. Deze zou Lion eind 1866, begin 1867 honderdduizend gulden hebben aangeboden, in ruil voor diens definitieve vertrek uit de journalistiek om zo de weg vrij te maken voor het door Sijthoff op te richten liberale *Dagblad voor Nederland*. De ereraad kon niet aantonen dat het aanbod door Sijthoff zelf was gedaan, maar wel op diens naam, en stelde vast dat Lion dat aanbod uiteindelijk van de hand had gewezen. Door die uitspraak was Lion enigszins gerehabiliteerd – hij zal dat zeker zelf zo ervaren hebben – maar vooral werd duidelijk dat men ook in liberale kring kennelijk niet schroomde zijn toevlucht te zoeken tot praktijken die de tegenpartij een en andermaal werden verweten.

Het conservatieve kabinet-Van Zuylen-Heemskerk diende in april 1868 zijn ontslag in en bij de daarop volgende Kamerverkiezingen leden de conservatieven een fikse nederlaag die ze – maar dat zou pas in latere jaren blijken – niet meer te boven zouden komen. Dat heeft de positie van Lion een gevoelige tik gegeven. Maar hij was ook anderszins op zijn retour. Hij leed al sinds 1861 aan een (hersens)ziekte die hem steeds vaker en langer noopte soelaas te zoeken in het Duitse kuuroord Bad Schwalbach. Hij bleef weliswaar tot zijn overlijden in 1873 formeel hoofdredacteur van het *Dagblad* en bleef ook vanuit Bad Schwalbach wel artikelen schrijven, maar de facto functioneerde hij vanaf mei 1869 nauwelijks nog als zodanig. De dagelijkse leiding van de krant werd overgenomen door zijn adjunct Doorman en er circuleerden die jaren regelmatig geruchten en berichten dat Lion zou worden vervangen door Conrad Busken Huet. Ook de naam van Multatuli werd in dat verband genoemd.

Lion kon zich enerzijds dus gerehabiliteerd voelen, maar tegelijk was hij in andere opzichten aardig uitgerangeerd. Mogelijk was dat voor *Asmodée* mede aanleiding om de heftige aanvallen op hem te matigen.⁴⁴ Het moet ook de libera-

len toen wel duidelijk zijn geweest dat Lions hoogtijdagen voorbij waren en dat er van zijn scherpe pen minder te vrezen viel dan een paar jaar eerder. Maar zo Lion al niet meer volledig op scherp stond, hij was nog steeds de hoofdredacteur van het *Dagblad* en hij was, alle geruchten ten spijt, niet aan de kant gezet door zijn conservatieve broodheren. Die waren inmiddels wel in de oppositie geraakt, maar nog niet van het politieke toneel verdwenen, en het was niet denkbeeldig dat ze in coalitie met katholieken en protestanten nog een stevige vuist zouden kunnen maken. En dat gebeurde ook in 1874/1877, met het kabinet-Heemskerk-Van Lynden van Sandenburg.

Bij gebrek aan gegevens moet maar in het midden blijven of het vanwege die politieke dreiging of primair om commerciële redenen was dat *NRC*-uitgever Nijgh begin 1870 *Uilenspiegel. Humoristisch-satyriek Weekblad* lanceerde. Net als *Asmodée* had ook *Uilenspiegel* een programma dat geen programma was.

‘Uilenspiegel mag de pretentie hebben te zeggen, dat zijn naam zelf een programma is: een programma, verstaanbaar voor iedereen... Om verder alle vergissingen voor te komen, schrijft hij thans, optredend als journalist, zijn naam bovenaan zijn blad. Waarom hij optreedt als journalist? Hij wil deelnemen aan den strijd op politiek en sociaal gebied, omdat die strijd nu en dan een veel te ernstig karakter aanneemt, zoodat de partijen gevaar loopen elkander met huid en haar te verslinden. Uilenspiegel wil dien strijd temperen, door onder al den ernst, waarmede hij gevoerd wordt, wat luim en jokkernij te mengen.’

Luim bood het blad zeker, minder onschuldig dan die van het *Humoristisch Album*⁴⁵ maar milder dan de sabelhouwen van *Asmodée*. En ‘jokkernij’ moeten we kennelijk niet opvatten als het verspreiden van onwaarheden maar als het presenteren van de werkelijkheid door een liberale bril. Want per saldo ging het ook *Uilenspiegel* om de politieke knikkers en niet om een luimig spel. Of het de ambitie was om de politieke strijd te temperen, mag overigens sterk betwijfeld worden. Zelden of nooit werd, in woord of beeld, een temperend steekje uitgedeeld aan een liberaal. Omgekeerd ging er geen week voorbij zonder dat een coryfee van de conservatieven, de anti-revolutionairen of de katholieken aan de kaak werd gesteld.

Het repertoire van tekenaar J.M. Schmidt Crans was nogal beperkt, met een grote voorkeur voor kermessen, circustenten, bonte optochten en voertuigen.⁴⁶ We zien niet alleen Lion en de conservatieve voorlieden Heemskerk, Schimmelpennick, Wintgens, Nierstrasz c.s., maar ook de anti-revolutionair Groen van Prinsterer en de katholiek Haffmans c.s. dus bij herhaling figureren in dergelijke ambiances, met Lion – al dan niet in Paljascostuum – in de rol van koetsier, spreekstalmeester, explicateur of tamboer op de grote *Dagblad*-trom.

In de jaargangen 1870-1873 komen we Lion wel veertig keer in prent tegen. Dat heeft geen enkele andere journalist hem ooit nagedaan, zelfs niet de fa-

DORIS PUNT EN JAN BRAMSEN.

Doris Punt. — Tegen uw artikel van Dinsdag, hoe fijn ook gesteld, heb ik eenige aanmerkingen. Er komen sommige punten in voor, die ik niet best vat. Hoe kunnen onze liberalen het prestige der vorsten ondergraven? Hoe kunnen zij 't godsdienstig gevoel onderdrukken? Godsdienstig gevoel komt toch niet in de Kamer ter sprake? En bestond de kwade pers niet reeds vóór de afschaffing der zegel-belasting? Was *la Lanterne* van Rochefort niet een vlugschrift, en vlugschriften wilt ge toch niet

laten zegelen? Ook begrijp ik niet best hoe uit *onschuldig* zaad zich eene *giftplant* ontwikkelt.

Jan Bramsen. — Beste man! je hebt gelijk, maar wij hebben in onze vergadering gedecreteerd (de notulen, en die zijn natuurlijk echt, zijn in het archief van onzen secretaris), en daar blijft het nu bij, dat de liberalen zijn... communalisten.

Het Leeuwje. — *Listen! Listen!*

Jan Bramsen. — En bovendien, wij beweerden in dat artikel dat wij alleen de *beginselen* der liberalen afkeurden, maar het woord is gegeven om de gedachte te verbergen; wij hadden het wel degelijk op hunne *personen* gemunt.

Het Leeuwje (brullend). — *Munt! Munt!...*

Vaste rubriek in *Uilenspiegel* was jarenlang het wekelijkse tweegesprekje tussen Doris Punt en Jan Bramsen. Doris Punt is waarschijnlijk een fictieve aangever. Jan Bramsen is onmiskenbaar de conservatieve politicus J. Heemskerck A (braham)zn, met aan de lijn Lion als het leeuwje. Na het overlijden van Lion in augustus 1873 verdween het leeuwje.

Bron: *Uilenspiegel*

meuze hoofdredacteur van *De Telegraaf*, Schröder. Veel politieke zoden zal dat overigens niet aan de dijk hebben gezet, want als gezegd, Lion was toen eigenlijk al op zijn retour. Maar uiteindelijk ging het *Uilenspiegel* er niet zozeer meer om Lion zelf te treffen, maar, via hem, de conservatieven. Die zijn na 1868 niet meer echt in zicht geweest, maar dat kan hooguit voor een heel klein deel op het conto van *Asmodée*, Beerstecher en *Uilenspiegel* geboekt worden.

Voorlopige balans

‘Veel mensen in het journalistieke wereldje hadden een hekel aan hem. Hij zou onbetrouwbaar zijn en te koop voor de meest biedende partij. Toch was hij een van de beste journalisten van zijn tijd. Zijn conservatieve *Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage* was een succes en had landelijke invloed. Hij doorbrak het monopolie op de parlementaire berichtgeving van het persbureau Belinfante en Vas Dias. Het was aan hem te danken dat de Tweede Kamer een perstribune kreeg. En zijn Haagse berichtgeving betekende een nieuw tijdperk in de journalistiek¹⁴⁷

Izaak Lion was niet de eerste en de enige journalist die tijdens zijn leven – en lang daarna – werd verguisd. In veel opzichten heeft hij het er zelf naar gemaakt en tegen die achtergrond was zijn Joodse afkomst niet in zijn voordeel. Er werd in ieder geval bij herhaling melding van gemaakt. Maar andere Joodse journalisten uit die jaren: Keijzer en Cosman (*Handelsblad*), Tels en Heijermans sr. (*NRC*), Polak en Duparc (*Nw. Amsterdamsch Handels- en Effectenblad*) en de persfamilies Belinfante en Vaz Dias hebben – voor zover mij bekend – weinig hinder ondervonden van hun afkomst. Hoewel duidelijk aanwezig, lijkt antisemitisme niet de verklarende factor voor de verguizing van Lion.

Lion heeft met velen ruzie gemaakt en velen tegen zich in het harnas gejaagd. Zij zullen zich zeker gegriefd hebben gevoeld, maar, afgezien van Van Gorcum (als hij dat al zelf deed) en Beerstecher grepen zij niet naar de pen om hem dat voor de voeten te gooien. Jalousie de *métier* zal zeker een rol hebben gespeeld, maar is niet specifiek traceerbaar onder de deken van de politieke pen-nestrijd. Dat velen Lion rekenden tot de ‘*homines obscuri*’, lijkt me wel evident.

Was het dan toch vooral zijn kameleongedrag dat de wrevel opwekte? Legio politici en anderen zijn toen, eerder en later, van standpunt, richting en geloof veranderd. Maar dat ging in de regel zelden gepaard met tromgeroffel en expliciete verklaringen en zeker niet vijf keer in amper zes jaar tijd, heen en weer, of om redenen van financiële verbetering.

Maar hoe expliciet en frequent ook geëtaleerd, per saldo ging het niet om Lions kameleongedrag en zijn geldzucht, al kwamen die wel in veler kramen van pas. De boekjes die daarover vóór 1860 zijn opengedaan, waren weliswaar niet subtiel – en zeker niet onjuist – maar stelden ook niet echt veel voor. Vanaf 1860, met de publicatie van Multatuli's *Max Havelaar* als breekijzer en splitszwam, ging het om de wezenlijke electorale bedreiging die de conservatieven voor de liberalen vormden, met de ‘koloniale kwestie’ als allesoverheersend politiek strijdpunt. We zien dan ook duidelijke pieken in de aanvallen op Lion c.s. als er Kamerverkiezingen voor de deur stonden.

Een belangrijke rol speelde ook dat de conservatieven, niet in de laatste plaats door toedoen van Lion, in de jaren 1860 niet alleen een fors machtsblok vormden, maar ook beschikten over een programma, een ideologie en een landelijke organisatie, de Algemeene Kiesvereniging, waarvan R. de Jong stelt dat het niet overdreven is die te beschouwen als de eerste moderne partij in Nederland.⁴⁸ De andere politieke ‘partijen’, de liberalen, de katholieken en de protestanten, waren ook met partijvorming doende, maar de implementatie zou nog wel even op zich laten wachten, met name bij de liberalen.

En ten slotte, hoe moeten we Lion zelf nu duiden en plaatsen in dit krachtenveld? De erkenning van Lions journalistieke kwaliteiten en verdiensten voor de professionalisering van de parlementaire verslaggeving kwam pas – en schoorvoetend – zéér lang na zijn overlijden in 1873. Op zijn grote betekenis voor de

conservatieve beweging in de jaren 1860 is – afgezien van een onopgemerkt gebleven scriptie uit 1966 – pas zeer recent enig licht geworpen.⁴⁹

‘Renegaat’, ‘Judas’ en ‘schoelje’ was hij vooral in de politieke ogen van zijn liberale en radicale tegenstanders. Een draaikont was hij onmiskenbaar, zeker vóór 1859. Geldzuchtig, ijdel en snel gepikeerd ook. Er zijn ook de nodige aanwijzingen dat hij zich niet altijd verre heeft gehouden van louche praktijken. De weergave van de werkelijkheid in zijn diverse egodocumenten is op tal van punten afdoende weerlegd, met name door Beerstecher.

De voorlopige conclusie zou kunnen zijn: Lion was weliswaar een zeer kundig journalist en penvoerder, maar eigenlijk een politicus die – tot zijn grote frustratie – nimmer een openbaar ambt heeft bekleed, omdat zelfs zijn conservatieve patroons daar geen fiducia in hadden. Duidelijk lijkt ook wel dat hij als persoon een onaangenaam mens moet zijn geweest, met uiterst lange tenen, een groot ego en een weinig ontwikkeld gevoel voor relativiteit. En ten slotte zijn er ook de nodige aanwijzingen dat hij – om het maar diplomatiek uit te drukken – bij verschillende gelegenheden zijn toevlucht heeft genomen tot strafbare feiten.

Kortom, een man met vele kanten, kwaliteiten, tekortkomingen en onhebbelijkheden. Wellicht komt het nog eens tot een volwaardige biografie.

Noten

1. Iz. J. Lion, *Mijn staatkundig leven. Bijdrage tot de kennis der dagbladpers in Nederland*, Den Haag 1865, p. 1.

2. – De nederlegging der redactie van het dagblad: ‘De Grondwet’, toegelicht door Iz. J. Lion, Den Haag 1855.

– *Mr. Floris Adriaan van Hall en De Constitutioneel. Een ernstig woord aan mijne Landgenooten*, door Iz. J. Lion, vroegere redacteur van het Dagblad “de Grondwet”, Amsterdam 1856.

– *Verklaring van beginselen. Een woord aan onze landgenooten over de oprichting van een nieuw dagblad*, door Jhr. M. Salvador en Iz. J. Lion, Amsterdam 1856. Dat nieuwe dagblad was *De Grondwet* (Haarlem).

– Iz. J. Lion., *Mijn staatkundig leven*.

– Voorts: zijn (anonieme) artikel ‘Zelfverdediging’, in de *'s-Gravenhaagsche Nieuwsbode* van 6 juli 1860.

3. In zijn proefschrift (1850) stelde de latere staatsrechtsgeleerde J.Th. Buys ‘Illi qui diaria conficiunt, maxima parte sunt homines obscuri et ignoti. (In mijn eigentijdse Nederlands: De meeste journalisten zijn mistige minnikels). Daar valt het nodige op af te dingen, maar daarvoor biedt dit artikel geen gelegenheid.

4. Lion is recent geportretteerd in P. Hagen, *Journalisten in Nederland. Een persgeschiedenis in portretten*, Amsterdam 2002, p. 161-169. Dat portret stoelt vooral op publicaties van Lion zelf; die zijn op veel punten onbetrouwbaar en onvolledig.

5. Lemma uit *Proeve van een humoristisch-satyriek woordenboek der zamenleving. Een pendant van alle woordenboeken en encyclopedieën*, Uitgegeven door Iz. J. Lion, Amsterdam 1845, p. 66.

6. Lion, *Mijn staatkundig leven*, p. 11.

7. In het *Nieuwsblad voor den Boekhandel*, 9 januari 1845, bood Lion zich aan als vertaler uit en in maar liefst zes talen.

8. Het Koninklijk Huisarchief bevat over de periode 1837–1860 van Lion tientallen onderdanige verzoeken om baantjes en onderstand en aanbiedingen van publicaties met verzoek om een blijk van waardering.

9. W. Visser, *De papieren spiegel. Honderd-vijf-en-twintig jaar Algemeen Handelsblad 1828-1953*, Amsterdam 1953, p. 123. Lion was beginner en zijn salaris zal in de buurt hebben gelegen van de f 500 waarmee de iets jongere Herman Heijermans sr. in 1847 bij de NRC begon (Herman Heijermans Sr./E. Kossmann, inl., *Uit de herinneringen van een oude journalist*, Rotterdam 1949, p. 95). Als stenograaf begon Lion in 1850 met f 720 (B.J. Bonenkamp, *Zwijgend medewerker en aandachtig luisteraar. 150 jaar stenografische dienst der Staten-Generaal*, Den Haag 1999, p. 58).

10. Bonenkamp, *Zwijgend medewerker*, passim.

11. Door mij samengestelde strofe uit *Politieke moraliteit van Iz. J. Lion, hoofdredacteur van het Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage, opgedragen aan de heren Fruin en Vissering*, Gouda 1864.

12. De stenografen moesten toen zelf zorgen voor het akkoord op het verslag. Men sprak vanaf de bankjes en menigeen was slecht verstaanbaar. De eindredactie vergde intensief contact met Kamerleden en ministers.

13. Lion had geen kennis inzake Indië. Per 1 oktober 1854 werd hij door Van Hoëvell vervangen door naamgenoot Henri Julius Lion, die wel Indische ervaring had. Uiteraard raakte Izaak ook de f 2500 traktement kwijt.

14. *De Klok* is toegeschreven aan Jacob van Lennep, toen conservatief Kamerlid. Uit de zes nummers blijkt een sterke antipathie tegen liberalen, joden en katholieken en grote afhankelijkheid aan de Aprilbeweging.

15. 'Het dagblad De Grondwet of baron van Hoevell-Lion', *de Klok* 1854, p. 15, waar in relatie tot Lion de termen 'Israëlitische scribenten' en 'overige leden der Israëlitische dagbladschrijversfamilie' worden gebruikt.

16. Lion, *De nederlegging der redactie van De Grondwet*, p. 31.

17. Eind 1855 verdedigde Lion zijn vertrek nadrukkelijk ook met het 'feit' hij in tweeënhalf jaar gemiddeld maar f 68 per maand had verdiend. (*Nederlegging*, p. 13). Op basis van zijn eigen gedetailleerde specificatie uit 1865 (*Staatkundig leven*, p. 249) kom ik voor 1854 uit op f 120 per maand en voor 1855 op f 165. Daarbij verzweeg Lion dat hij tot oktober 1854 ook nog eens f 4375 had getoucheerd bij het *Tijdschrift voor Nederlandsch-Indië*.

18. In de eerste aflevering van de rubriek 'Brieven uit de Residentie'.

19. *Asmodée*, 17 oktober 1855. 'Grijze Dirk' was mr. Dirk Donker Curtius, minister van Justitie.

20. *Mr. Floris Adriaan van Hall* (zie noot 2). De brochure werd uitgegeven door A.H. van Gorcum.

21. Van Gorcum startte medio 1856 het volksblad *De Standaard des Volks*, met Beerstecher als redacteur.

22. Salvador en Lion, *Verklaring van beginselen*.

23. In de periode 1858-1860 publiceerde Lion onder dat pseudoniem acht brochures, vooral over Indische zaken. Maar ook *De dagbladen in Nederland. Wat zijn zij, en wat behoorden zij te wezen?* (Den Haag 1858), naar mijn weten de eerste systematische politiek-maatschappelijk analyse van de Nederlandse pers.

24. Dat was geen kwestie van gulheid, maar om te voorkomen dat bekend werd wie er werkelijk achter zat(en).

25. De grote verdiensten van Lion voor de professionalisering van de journalistiek, in het bijzonder van de parlementaire verslaggeving, zijn pas tientallen jaren na zijn overlijden vermeld en nog veel later erkend.

26. Uit de brochure 'De heer Jan Jacob Rochussen en zijn factotum bij de verkiezingen te Amsterdam op 3 november 1864. Een stukje uit de oude doos opgerakeld door Asmodée', Amsterdam 1864.

27. Over *Asmodée* is nagenoeg niets gepubliceerd (wel over de eerdere Franstalige *Asmodée* van Van Bevervoorde). Informatie over de uitgevers/redacteuren en typeringen van het blad geven: J. Giele, 'De oppositie der "volksmannen" (1850-1869)', in *Tijdschrift voor sociale geschiedenis*, sept. 1975, p. 171-219; H.J. Scheffer, *Henri Tindal. Een ongewoon heer met ongewone besognes*, Bussum 1976,

p. 29-35; K. van den Brekel, 'Het satirische weekblad *Asmodée* (1854-1911): Het negentiende-eeuwse koningshuis onder vuur', in *Tijdschrift voor sociale geschiedenis*, 1999, 6, p. 28-34. Voor Van Gorcum en De Vries, vóór hun *Asmodée*-tijd, zie met name: M.J.F. Robijns, *Radicalen in Nederland (1840-1851)*, Leiden 1967; J. Giele, *De pen in de aanslag*, Purmerend 1998 (2e herziene druk); W.P. Sautijn Kluit, 'De Hydra en *Asmodée*', in: *Nederlandsche Spectator*, 1886, passim; E. Meeter, *Willem I, Willem II. Kranten, kerken en koningen*, ingeleid en geannoteerd door J.G. Kikkert, Soesterberg 2002. (Oorspronkelijk *Holland. Its Institutions, Its Press, Kings and Prisons*, Londen 1857).

28. *Asmodée*, 11 januari 1860 in 'Brieven uit de Residentie I' van 8 januari 1860.

29. Lion, *Mijn staatkundig leven*, p. 88 e.v. Dat Lions lezing van de feitelijke gang van zaken ongelooftwaardig is, wordt mijns inziens afdoende aangetoond door Beerstecher (zie noot 39, p. 119 e.v.). Nadrukkelijk moet worden aangetekend dat Beerstecher de overleden Van Gorcum wel heel erg in bescherming nam.

30. 'Een vraag aan den hr. Lion', in *Asmodée*, 7 maart 1860.

31. 'De Grondwet aangerand', in *Asmodée*, 21 maart 1860.

32. 'Hofbrigten', *Asmodée*, 25 april 1860.

33. Geciteerd in Lions artikel 'Zelfverdediging' (zie noot 2) en in 'Eindelijk!' in *Asmodée*, 4 juli 1860.

34. Dat was een vertaling van 'Isidore l'Iroquois' (zoiets als: rare snijboon), de bijnaam die Lion had gekregen als correspondent van het Belgische dagblad *l'Indépendance belge*.

35. Nemo, *De penvoerder der koloniale reactie. Een woord tot voorlichting der publieke opinie*, Kampen 1862, p. 4.

36. De enige andere eigenstandige publicatie die ik heb getraceerd is *Pennekrassen op "Mijn staatkundig leven"*, Leeuwarden 1866, van Jan, ps. van de Harlingse onderwijzer Jan Frederik Jansen, die Lion kende uit de tijd (jaren 1830) dat zij beiden als jongeling in Leeuwarden woonden.

37. Enkele jaren later trouwde hij met een van de dochters van een zuster van Van Gorcum.

38. Zie het met L.H.B. ondertekende lemma 'Beerstecher' in *Biografisch Woordenboek der Noord en Zuid Nederlandsche Letterkunde*, Amsterdam 1892, p. 45.

39. Nemo, *Kantteekeningen op de autobiographie van den redacteur van het Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage. Eene bijdrage tot de kennis der politieke partijen in Nederland*, Kampen 1866, p. 16.

40. Beerstechers meer dan driehonderd bladzijden tellende publicatie *De reactionairen en conservatieven hier te lande, sedert de Grondwetsherziening van 1848*, Kampen 1866, is geheel gebaseerd op citaten uit krantenartikelen en publicaties van Lion. Messcherp laat hij zien hoe Lion in het ene blad eerst de vloer aanveegt met tal van politici, om ze later, in andere bladen, de hemel in te prijzen. En omgekeerd!

41. Dat Beerstecher de redacteur van *Uilenspiegel* was, werd voor het eerst gemeld door Scheffer in *Henri Tindal*, p. 119 en bevestigd door W.H. van der Linden in *Domela Nieuwenhuis in 219 politieke prenten*, Amsterdam 1990, p. 5.

42. Tafereel uit 'Een zwarte rok. Fragment uit een toneelstuk', in *Uilenspiegel*, 1872, nr. 4.

43. Beide brochures waren bundelingen van artikelen die eerder in het *Dagblad* waren verschenen. Eind 1868 werd nog wel het tweedelige werk *Liberale politiek* aangekondigd, maar dat is niet meer verschenen.

44. Maar ik sluit niet uit dat dit meer te maken had met de omslag van Visscher/Van Brussel, die zich tot het katholicisme had bekeerd en zich meer en meer leek te richten tegen de liberalen. Vanaf circa 1868 duiken er steeds meer im- of expliciete uitingen van antisemitisme in de kolommen van *Asmodée* op.

45. Het *Humoristisch Album* werd sedert 1855 uitgegeven door Nijgh (later met Van Ditmar). Politiek kwam incidenteel wel aan de orde (ook in de prenten), maar de hoofdmoot was oubollige 'humor'.

46. Schmidt Crans (1830-1907) was van eind jaren 1850 tot medio jaren 1890 ook de belangrijkste tekenaar van *De Nederlandsche Spectator* en het *Humoristisch Album* (Van der Linden, *Domela Nieuwenhuis*, p. 7-8).

47. Hagen, *Journalisten in Nederland*, p. 161.

48. R. de Jong, *Van standspolitiek naar partijloyaliteit. Verkiezingen voor de Tweede Kamer 1848-1887*, Hilversum 1999, p. 87-88. R. van Raak zet daar overigens vraagtekens bij (zie in noot 49, p. 183).

49. L.M.S.P. Smeets, *Isaak Jacob Lion (1821-1873). Een schets van zijn leven en een onderzoek naar zijn denkbeelden*, (doctoraal?)scriptie geschiedenis, Utrecht 1966; R. de Jong, *Standspolitiek*; R. van Raak, *In naam van het volmaakte. Conservatisme in Nederland in de negentiende eeuw*, Amsterdam 2001.